

Počet odešlých a zpětné vyhošťování

Tomáš Krystlík

Jaroslav Šíma udává, že z území odstoupených Německu odešla celkem 171 401 osoba, z toho 141 037 Čechů, 10 496 Němců, 18 673 Židů, ostatní národnosti jsou početně nevýznamné a nejsou uvedeny [Šíma]. Jan Rataj uvádí celkový počet 122 000 přestěhovaných Čechů, 15 000 Židů a 18 000 německých antinacistů [Rataj]. Erich Kulka uvádí, že z území odstoupených Německu odešlo do okleštěné ČSR na 70 000 českých vysídlenců, okolo 11 000 německých komunistů a sociálních demokratů a asi 17 000 židovských uprchlíků [Kulka 1992]. Josef Bartoš došel k počtu 116 000 až 122 000 odešlých osob československé národnosti včetně stažených státních zaměstnanců, 12 000 až 13 000 Němců a 15 000 až 23 000 Židů. Mnozí z odešlých se pak vrátili zpět [Bartoš]. Faktem je, že z 27 073 Židů v Sudetech v roce 1930 (přihlášení k židovské národnosti) zbylo podle německého sčítání lidu v květnu 1939 podle různých autorů mezi 1534 až 2649 židů (rasové hledisko) [Heumos].

Peter Heumos také upozorňuje, že počet českých přestěhovalců v různých historických pracích silně kolísá. Počty přestěhovaných Čechů nemusejí být spolehlivé, protože někteří byli do odstoupených území Německu českými úřady násilně vraceni, další si to s přestěhováním do vnitrozemí rozmysleli a posléze se do území odstoupených Německu zase vraceli. Kolik se jich do odstoupených území celkem vrátilo, není podchyceno, ani k tomu neexistuje odhad. Některé, již německé okresní úřady se zpětnému přílivu oněch Čechů bránily poukazem na jejich předchozí neoprávněný přechod hranic bez potřebných dokumentů. Za Křišťálové noci (Kristallnacht) 9. 11. 1938 byly v odstoupených územích zaznamenány nejen protizidovské, nýbrž i protičeské výkřiky, například Raus mit den Tschechen! (Ven s Čechy!) a byl poškozován i český majetek [Gebel].

Čeští státní zaměstnanci (úředníci státní správy, zaměstnanci státních podniků a vojáci z povolání, tzv. gážisté, policisté, celníci, železničáři, poštáči a podobně) byli ze Sudet *evakuováni* (dobový termín), a pokud nastoupili do stejného postavení se stejným platem v rámci stejného ministerstva, tedy byli přeloženi, tak nepodléhali povinné registraci uprchlíků, tj. nedostali se do statistik přesídlenců a nebyli za ně považováni. Podle dostupných údajů [Gebhart] jich bylo ze Sudet staženo celkem 36 119. Údaje ministerstev jsou pouze sumární pro všechna ztracená území, tedy i pro Těšínsko, Slovensko, Podkarpatskou Rus; údaje ministerstva obrany a ministerstva pošt chybějí. Odhaduje se, že stažených úředníků a státních zaměstnanců z území odstoupených Německu bylo více, kolem 50 tisíc (bez rodinných příslušníků). Ladislav K. Feierabend ve svých pamětech udává, že stažených a neumísťených úředníků do vnitrozemí ze všech odstoupených území, Slovenska a Podkarpatské Rusi bylo 70 tisíc, z nichž 50 tisíc bylo přebytečných, což znamená, že s rodinnými příslušníky (násobící koeficient 3,06 ke každému staženému úředníku) tvořili naprostou většinu přestěhovalců. Desetitisícům z nich vyplácel stát podle Feierabenda platy, aniž pracovali. Okleštěním republiky a vznikem protektorátu bylo též propuštěno téměř 100 tisíc vojáků z povolání, z nichž ti, kteří sloužili v odstoupených územích, se i se svými rodinami kvalifikovali pro zanesení do seznamu přesídlenců a uprchlíků, protože byli ze služeb ministerstva obrany propuštěni. Podle protektorátní statistické ročenky byly do státní správy, samospráv a státních podniků přijaty do 1. 1. 1940 z území odstoupených Německu 55 063 osoby z řad státních a veřejných zaměstnanců, z polského záboru na úkor Československa 3515, ze Slovenska 19 458 a z Podkarpatské Rusi 5778 osob, celkem 83 814 evakuovaných zaměstnanců státu. K tomu bylo převzato 20 897 profesionálních vojáků [Průcha].

Přebytek úřednictva a státních zaměstnanců, jak u stažených, tak u úředníků a státních zaměstnanců ve zbytku státu, se řešil snížením věku potřebného pro odchod do starobního důchodu či penze u mužů na 55, u žen na 53 let (Arnold Suppan uvádí 50 let), u legionářů na 45 let [Feierabend 1996, Suppan 2014]. Provdané veřejné zaměstnankyně mohly být vypovídány a byly vyzývány, aby výpověď podaly samy – při dobrovolném rozvázání služebního poměru dostávaly zvláštní odbytné, a penze nebo důchod jim byly přiznávány od 45 let věku [Feierabend 1996]. Redukoval se i počet obou zaměstnaných manželů – manželky byly při dostatečném příjmu muže vypovídány ze zaměstnání, mít vícero pracovních poměrů bylo zakázáno. Počítalo se, že výše uvedenými opatřeními se získá přes 40 tisíc pracovních míst [Benda 2013]. Pokud byli stažení státní zaměstnanci z odstoupených území penzionováni, nebo se pro ně nenalezlo v resortu uplatnění a byli propuštěni, ocitli se v seznamech přestěhovalců i s rodinnými příslušníky. Kolik jich bylo, není možné dnes určit. Podle nařízení č. 380/1938 Sb. z a n. o úsporných opatřeních personálních se snížily platy státních zaměstnanců o 8–10 %, jejich důchody a penze o 15 %.

Historik Martin Krsek ale uvádí na příkladu ústeckého kraje, že všichni státní zaměstnanci a úředníci, zejména na nižších postech, stažení nebyli a domnívali se, že je nová, německá státní správa převezme. Ta je ale propustila – svou roli v tom určitě hrály vzpomínky na propouštění Němců ze služeb státu za první republiky následkem jazykového zákona. Byl to z německé strany krátkozraký krok, neboť na obsazení míst ve státní správě pak chyběl dostatek kvalifikovaných sudetských Němců a neobsazená místa museli zaplnit Němci z Říše. Obzvlášť u pošty panoval po delší čas zmatek, neboť noví zaměstnanci nedovedli ani slovo česky a přesto museli doručovat a třídít zásilky s česky psanými adresami a místními názvy [Krsek].

Zemský úřad vydal hned 1. 10. 1938 vyhlášku, kterou šířila Československá tisková kancelář i rozhlasem: „Zemský úřad v Praze upozorňuje, aby obyvatelstvo z pohraničí neopouštělo svá bydliště, ježto za žádných okolností nelze připustit, aby se stěhovalo do zázemí. Všichni uprchlíci budou vráceni zpět do svých domovů.“ A vraceni také, proti své vůli, alespoň zpočátku byli [Brügel 1967]. Kolik takových bylo, nebylo podchyceno.

Oběžník prezidia Zemského úřadu v Praze týž den ukládal všem podřízeným orgánům, aby ihned učinily všechna opatření k odtransportování utečenců bez ohledu na jejich národnost zpět do jejich domovů. Kdo se úřadům přihlásil v Praze, dostal vyhošťovací rozkaz, že musí do 24 h opustit ČSR. Jinde byli na příkaz většinou okresních úřadů přesídlenci, jak po sobě přicházeli, odtransportováni pokud možno hned vlaky zpět do území odstoupených Německu [Benda 2011].

Polední list 4. 10. 1938 psal: „Hraničáři na svá místa! Vraťte se do svých domovů! Uprchlíci musí zpět domů.“ Úřady byly vedeny snahou, aby v plebiscitu předepsaném Mnichovskou dohodou v územích s nevýraznou převahou německého nebo českého obyvatelstva nechybělo české obyvatelstvo, které mezitím přesídlilo do vnitrozemí. Když bylo jasné, že k plebiscitu nedojde – jeho konání s definitivní platností zrušila 13. 10. mezinárodní komise v Berlíně – tak se od 11. 10. začal k přesídlencům československé národnosti při vraceni do odstoupených území uplatňovat liberálnější přístup. O den ozději vydal Zemský úřad v Praze pokyn, že přestěhovalci československé národnosti nemají být k návratu do odstoupených území vraceni [Benda 2013].

Ostatní s československou státní příslušností, ale jiné národnosti než československé, byli vyhošťováni zpět do odstoupených území i nadále. Postoj k osobám jiné než československé národnosti vyjádřila 2. 10. 1938 *Národní politika*: „Naší první povinností musí býti postarati se o české hraničáře... Nesmíme se ani ohlížeti, je-li někdo demokrat anebo nikoliv.“ 8. 10. požadovalo ministerstvo národní obrany odsun všech německých a židovských uprchlíků z odstoupeného pohraničí do vnitrozemí z ČSR. 14. 10. vydalo ministerstvo pokyn, že v přestupu přes *demarkační linii* (tehdejší termín pro nové hranice s Německem) do vnitrozemí mělo být zabráněno osobám, které nemohly přesvědčivě prokázat, že utekly z obsazeného území z politických důvodů, a z nich zejména těm, které by připadly na obtíž veřejnému zaopatření. Takové osoby měly být odtransportovány do nejbližšího policejního úřadu, který by zahájil ověřování jejich tvrzení a majetkových poměrů. Ve specifikaci tohoto pokynu se 18. 10. uvádělo, že do vnitrozemí mají být vpuštěny jen osoby československé národnosti a státní příslušnosti, ostatní měli vyčkat právní moci rozhodnutí o opci [Benda 2013].

16. 10. vydal Zemský úřad v Praze se souhlasem ministerstva vnitra cirkulář, který požadoval od všech okresních úřadů „zabránění věcně neopodstatněného hromadného opouštění bydlišť obyvatelstvem pohraničí, a to všemi dostupnými prostředky“. Ministerstvo sociální péče informovalo 17. 10. okresní úřady, že přestěhovalci mají být stále přesvědčováni k návratu do svých domovů, už nikoliv z důvodu plebiscitu, nýbrž z ekonomických a politických důvodů. 18. 10. Zemský úřad v Praze nařizoval, že obce musejí přísně zkoumat, zda potvrzení přesídlenců (bez ohledu na národnost) o pobytu před 20. 5. 1938 v obci uvnitř demarkační čáry nebylo získáno ilegálně a zda existovaly politické důvody k opuštění bydliště v odstoupených územích. Přesídlenci museli vyplnit zvláštní formulář, a údaje v něm přezkoumávaly okresní a policejní úřady. Osobám, jejichž důvody uvedené ve formuláři nebyly shledány závažnými, nebylo uděleno povolení k pobytu a byly vyzvány k návratu do odstoupených území. Například jen na Berounsku bylo odesláno zpátky do pohraničí asi 2000 osob, jen 500 podle úřadů ohrožených návratem na životě smělo zůstat, nicméně po novém přezkoumání jejich údajů bylo 21. 10. 1938 vyhoštěno do Říše dalších 45 z nich [Benda 2013].

Československé úřady jak vidno pokládaly migraci z území odstoupených Německu za neodůvodněnou a migranty všech národností, i československé, nechaly dopravovat zpět do svých bydlišť v odstou-

pených územích s policejní nebo četnickou asistencí v uzamčených vlacích, aby nemohli z vlaků cestou vystoupit nebo vyskočit. Dbát se mělo i na rozdělení do vagónů podle místa cílové stanice, aby se daly vagony lehce přepřahat. Po Křišťálové noci z 9. na 10. 11. 1939 vydalo československé ministerstvo vnitra pokyn, aby přes hranici do vnitrozemí nepouštěli židy, kteří zde neměli domovské právo. Byly i případy, kdy nebyli vpuštěni do republiky, i když v ní domovské právo měli.

Po podpisu smlouvy s Německem o občanství a opci z 20. 11. 1938 č. 300/1938 Sb. z. a n. nesměly být do vnitrozemí vpouštěny osoby nečeskoslovenské národnosti, tj. pokud se nevykázaly osvědčením o československém státním občanství vydaném po 26. 11. 1938 (sic) nebo potvrzením zemského úřadu vydaným taktéž po 26. 11., že jsou československými občany, nebo potvrzenou opční listinou. Potíž byla v tom, že všechny potřebné úřady vydávající potřebná osvědčení o občanství byly z hlediska těchto osob v zahraničí. Změnu přivodil až tlak Velké Británie na československou vládu, která Čechy postavila před fakt, že britskou půjčku eventuálně nemusejí dostat (podrobnosti níže) [Benda 2013]. Navráceno československými úřady po útěku z území odstoupených Německu do vnitrozemí bylo podle Petra Heumose 20 až 25 tisíc sudetoněmeckých uprchlíků, podle Wenzela Jaksche až 35 tisíc Sudetoněmců [Heumos, Jaksch 1990]. České údaje uvádějí jen 7307 vrácených Sudetoněmců [Macek].

K tomu všemu byly přichozím do vnitrozemí činěny překážky i při získávání zaměstnání. Nařízení vlády č. 244 z 19. 10. 1938 zavádělo povinnost zaměstnavatelů ohlásit okresním úřadům všechny do práce přijaté zaměstnance po 1. 5. 1938 se zvláštním výčtem těch, kteří měli domovské právo nebo bydliště v odstoupených územích. Od účinnosti tohoto předpisu bylo zakázáno takové osoby přijímat do práce bez svolení okresního úřadu. A to se podle znění předpisu mohlo stát jen v „mimořádných případech, kdy není možné pro tuto práci získat domácí síly a není námitek z hlediska veřejného“. Nařízení se týkalo již zaměstnaných osob – koho okresní úřad neschválil, byl propuštěn [Benda 2013].

Ochranu před konkurencí z pohraničí zavedly i profesní svazy, např. opatření Stálého výboru advokátní komory č. 284/1938 zmiňovalo možnost odepření zápisu advokáta do seznamu advokátů v případě narušení veřejného zájmu, za což byl považován stav, kdy v určitém místě by se počet advokátů rozrostl natolik, že by to „ohrožovalo stávající advokáty na slušné výživě a zaopatření“. Ministerstvo zdravotnictví ČSR vyzvalo všechny úřady, aby lékařům z odstoupených území nevydávaly potvrzení o výkonu praxe. To se rovnalo zákazu výkonu povolání, bez onoho potvrzení si nemohli otevřít praxi ve vnitrozemí [Mates].

Přestěhovalci se mohli do odstoupených území vracet pro svůj movitý majetek. Žadatel o přestěhování nábytku odeslal okresnímu úřadu v území podstoupeném Německu dvojmo vyplněný formulář. Zpět obdržel jeden formulář ze dvou a potvrzený radnicí v místě původního bydliště žadatele nebo tam, kde se nábytek a věci nalézaly. Ta přestěhování movitého majetku povolila, měl-li dotyčný zaplacen nájem, uhrazeny veřejné služby (elektřinu, vodné, stočné, plyn) a daně. *Venkov 18. 11. 1938* zdůraznil, že říšskoněmecké úřady nepožadují na cestu pro nábytek ani cestovní pas. Z povahy věci nemovitý majetek zůstal na místě a i nadále patřil přestěhovalci do vnitrozemí. Výjimku tvořil majetek podléhající arizaci.

Uvědomíme-li si, že následkem meziválečné pozemkové reformy odhadem sto tisíc námezdně pracujících německých rodin ztratilo obživu a byly nahrazeny českými, a že do pohraničí byly dosazeny další statisíce zaměstnanců českých podniků – nestátní podniky byly povinny obsazovat místa adekvátně podle národnostních poměrů v místě sídla podniku ve vnitrozemí (nejdříve to byla povinnost nepsaná, pak uzákoněná) – tak je vlastně s velkým podivem, že se tak málo Čechů z území odstoupených Německu přestěhovalo do vnitrozemí. Podle Jaroslava Šímy z území předaných Německu to bylo jen 19,4 % z jejich celkového počtu [Šíma]. Byli místním českým obyvatelstvem v okleštěné republice přijímáni chladně, s necitelností, mnohdy s neskrývanou nevlídností, hrubostí, ba i nenávisť. Místní v nich spatřovali vetřelce, přítěž [Šíma, Heumos]. Poměrně často jim místní vytýkali vinu za poměry ve státě, předhazovali jim, že je vyjidají, odmítali jim prodávat potraviny, považovali je za přivandrovalce: „Kdybyste se s Němci lépe snášeli, tak jste nemuseli utíkat!“ Byly zaznamenány případy, že přestěhovalcům byly odepírány i vyživovací příspěvky, na které měli právo, takže museli žebrať. Úřady a místní obyvatelstvo jim ztěžovaly se v obci, okrese usadit, nalézt zaměstnání, otevřít si živnost, praxi a podobně. Obyvatelům vnitrozemí vadila též pyšnost řady přestěhovalců, kteří předpokládali, že „mají na vše právo coby hraničáři“, protože v německých sídelních územích „konali službu pro český národ“, tedy i pro Čechy ve vnitrozemí. Očekávali za to co nejlepší zaopatření [Šíma, Benda 2013].

Obce svým postojem často prodlužovaly proceduru opce i proces přijímání přestěhovalců. Optanti totiž museli získat od nějaké obce v ČSR domovské právo. Tomu se obce bránily, protože tehdejší československá podpora v nezaměstnanosti se řídila tzv. gentským systémem – čtyřměsíční výplata dávek v nezaměstnanosti pouze členům odborových organizací, pak následovala sociální podpora, neodboráři podporu v nezaměstnanosti nedostali, sociální pomoc domovské obce nastupovala ihned po ztrátě zaměstnání, která šla výhradně z prostředků obce, později, po jejich vyčerpání, přispíval jim pak stát, což byly ony poukázky na jídlo, tzv. žebračky ve výši max. 20 korun týdně pro ženaté, tj. pro celou rodinu. Přiznat příchozí rodině z pohraničí domovské právo, znamenalo pro obci nebezpečí – nenašel-li by si nově příchozí obživu, obec by jej a jeho rodinu musela živit, postarat se mu o obydlí a další potřeby.

Fritz-Peter Habel shromáždil 66 českých a německých prací zmiňujících počty osob odešlých z území odstoupených Německu. Pohybují se převážně v intervalu mezi 122 až 200 tisíc, jedna česká práce z roku 1992 operuje s počtem 835 750 osob. Habel též upozorňuje, že u mnoha autorů se značně liší již údaje z oficiálních sčítání obyvatel v letech 1930 a 1939 [Habel 1996]. Nejnovější výmysl české propagandy z prosince 2008 je mnohem velkorysejší: „V deseti dnech muselo své domovy v pohraničí opustit 1 200 000 Čechů“ [Gazdík 2008]. Chtělo se touto formulací naznačit, že kdo to do deseti dnů nestihl, byl dne jedenáctého za ranního rozbřesku zastřelen? Ostatně, tolik Čechů v územích odstoupených Německu ani nežilo.

Jako první se uchýlila k velkolepé lži o počtu uprchlíků československá vláda v říjnu 1938, když požadovala od Velké Británie půjčku 30 milionů liber (přes 11 miliard československých korun) na sanaci finančních, sociálních a ekonomických komplikací způsobených odstoupením území [Kuklík – Čechurová]. 12. 10. 1938 oznámilo Československo oficiálně britské vládě, že uprchlíků z odstoupených území, kteří se nacházeli v ČSR je téměř 800 000 (sic), zatímco ve skutečnosti jich bylo v té době nejvýše 27 000, protože k pozdějšímu datu 15. 10. 1938 jich bylo 27 519. (Nejvyšší počet vůbec, 193 277 přestěhovalců ze všech koutů státu i z ciziny, byl evidován k 1. 9. 1939) [Šíma]. Britská vláda se nakonec uvolila k půjčce 10 000 000 £, z toho 4 000 000 liber jako dar pro uprchlíky za podmínky, že se Praha zaručí, že se podpory z britských prostředků budou vyplácet „uprchlíkům bez rozdílu rasy, národnosti, náboženského vyznání a politické příslušnosti a že Československo bude garantovat spravedlivé zacházení se svými menšinami, tedy že příslušníci menšin nebudou diskriminováni“. Z této formulace implicitně plyne, že československou stranou diskriminováni byli. Obě smluvní strany pak pod tlakem Velké Británie upřesnily vymezení pojmu uprchlíků jako osob, které žily před 21. 5. 1938, tj. před první československou mobilizací, na území, jež ČSR odstoupila Německu, a nemohly optovat pro československé občanství, nebo osoby německé a rakouské národnosti, které se uchýlily do ČSR před 20. 9. 1938 a nacházely se na území pomnichovského Československa. Tato definice jasně vylučovala osoby československé národnosti z řad uprchlíků. Československá vláda pak nesměla považovat a nepovažovala osoby československé národnosti přistěhovavší se ze Sudet za uprchlíky, nýbrž za přestěhovalce [Kuklík – Čechurová].

Těžké to měli političtí uprchlíci německé národnosti, kteří hledali azyl v okleštěném státě, neboť pražská vláda je vydávala Hitlerovi – nakládali je do vlaků a posílali je pod policejní eskortou zpět přes hranici. Odhady kolísají od 7307 do 35 000 osob [Jaksch 1990, Macek]. Vláda a její předseda Syrový odmítli na naléhání vysokého komisaře pro uprchlíky tyto zpětné transporty do Německa zastavit se zdůvodněním, že byt se jedná o občany zcela loajální k ČSR, nemohou podstoupit riziko vzniku další německé menšiny na československém území. Přitom tatáž vláda několikrát ujišťovala, že sudetoněmecké uprchlíky, kteří musejí počítat na základě své politické činnosti s pronásledováním ze strany říšskoněmeckých a henleinovských organizací, nebude vyhošťovat [Heumos]. Židy, kteří prchli z odstoupených území do ČSR, pak přepravovala československá policie přes nejbližší přechod s Německem zpět.

Stížnost britské vlády z 27. 10. 1938 československé vládě na tom nic nezměnila. Z ČSR vyhoštění židé byli německou policií nahnáni zpět do „země nikoho“, do úzkého pásma mezi německým a československým územím. Tam tito nešťastníci, i starci, těhotné ženy a děti, po týdny bloudili v sychravém podzimním počasí bez přístřeší a stravy mezi poli. Pokud se jim podařilo proniknout alespoň na přechodnou dobu do Československa a nenalezli dobrý úkryt, tak se situace opakovala. Podle britské zprávy se již počátkem října 1938 nacházelo v zemi nikoho přinejmenším 700 židovských uprchlíků [Benda 2013, Heumos, Rataj, Zimmermann].

Jak u sudetských Němců, tak u židů Češi nejhrubším způsobem porušovali úmluvy o uprchlících, zejména zásadu, že nesmějí být vraceni do zemí, kde se mohou obávat pronásledování. V roce 1937 popisovala pražská policie židovské uprchlíky jako „škodlivé hospodářské emigranty“, kteří svou hospodářskou činností „nemorálně působí na československé státní občany“, nesnaží se osvojit si státní jazyk a posílají děti do německých škol [Frankl 2009–1]. Bleskurychlé uzavření hranice pro rumunské občany v lednu 1938 po nástupu tamní antisemitsky zaměřené vlády a v březnu pro rakouské občany po anšlusu bylo jednoznačně vedeno snahou zabránit příchodu židovských uprchlíků. V noci z 11. na 12. 3. 1938 přijel do Břeclavi přeplněný rychlík z Vídně s pasažéry, kterým po připojení Rakouska k Německu bezprostředně hrozilo zatčení. Vlak byl nakonec vpuštěn do Československa, aby všichni byli obratem vráceni československými úřady do rukou nacistů. Podobně se vedlo i tisícům ostatních uprchlíků, již z Rakouska přešli československou hranici [Frankl 2009–1].

Zhruba šedesát židovských obyvatel Burgenlandu vyhnali rakouští příslušníci SA v polovině dubna 1938 v noci z jejich domovů, nahnali je do člunů a převezli přes Dunaj na slovenskou stranu hranice poblíž Devína. Když je následující den československé úřady bez okolků poslaly zpět, pokusili se je Rakušané vyhnat do Maďarska, opět bezvýsledně. Nakonec museli vyhnanci žít v bažinaté zemi nikoho u břehu Dunaje. Protože žádný z okolních států uprchlíky, mezi nimiž byli staří lidé a malé děti, nebyl ochotný přijmout, našla židovská obec v Bratislavě východisko: ubytovala je v mezinárodních vodách, na vlečné lodi zakotvené na Dunaji. Tam se pak uprchlíci tísnili v nelidských podmínkách čtyři měsíce, než se židovským organizacím podařilo zajistit jejich emigraci do Palestiny a do Spojených států [Frankl 2009–1].

Johann Wolfgang Brügel píše, že po určité období po mnichovské konferenci byli vydáváni pod policejní eskortou z okleštěné ČSR do Říše i Češi bydlíštěm v odstoupených územích, a na hranicích protokolárně předáváni německé policii [Brügel 1967]. Konkrétní počty neuvádí.

Ochota přestěhovalců české národnosti emigrovat dál do světa byla ve srovnání s antinacistickými Němci a židy uprchlíky do vnitrozemí velmi malá. Z ankety Ústavu pro péči o uprchlíky vyplynulo, že jen 3,4 % ze skupiny tvořené z Čechů, Slováků a Rusínů zamýšlelo emigrovat [Šíma, Heumos]. I když po vzniku protektorátu někteří Češi již prchali – zpravidla politici, novináři, vojáci – ocitlo se v exilu nadproporcionálně více sudetských Němců a židů než Čechů. Odhaduje se, že od září 1938 do března 1939 se z ČSR vystěhovalo na 7000 osob, z nichž více než polovinu tvořili židé. Po 15. 3. 1939 byla emigrace ztížena, takže ke slovu přišly i ilegální odchody z protektorátu, hlavně přes Polsko. Vlastníci platného víza museli mít navíc od Gestapa povolení k vycestování. Do května 1939 přijelo přes Polsko do Velké Británie 3300 osob z okupovaných území bývalého Československa, většinou židů. Dalšíků několik set osob, zvláště německých sociálních demokratů, našlo své útočiště ve Francii, v Belgii, Nizozemí a ve Švédsku [Kulka 1992]. V období mezi 15. 3. 1939 a 1. 10. 1941 vycestovalo legálně 26 679 židů z celkových 118 310 v protektorátu k 15. 3. 1939 [Gebhart – Kuklík 2007]. V pozdějších letech bylo vystěhovávání židů značně omezeno. Peter Heumos odhaduje emigraci z českých zemí v letech 1938–1945 na asi 42 000 osob ve složení 5000 až 6000 Čechů, 3000 až 4000 sudetských Němců, 33 000 židů [Heumos].

Článek je částí kapitoly IX „Migrace obyvatelstva v letech 1938-1939“ na stranách 619-633 knihy Tomáše Krystlíka „Co v českém dějepisu chybí“, vydané nakladatelstvím PAPRSKY v Ústí nad Labem v r. 2019 jako e-book. ISBN 978-80-7432-997-5 (epub)

Seznam použité literatury je na str. 1442-1502.

Na www.dienst-der-versoehnung.de vychází s povolením autora v srpnu 2019.